

skih mesecih. Na ustreznih rastiščih smreke, kamor bi želeli poleti pripeljati svoje čebele ali kjer smo s pomočjo steklenih plošč ugotovili veliko število ličink male lekanije, narežemo smrekove veje in jih doma pri dobri svetlobi in s pomočjo povečevalnega stekla natančno preiščemo. S tanko pinceto odstranjujemo luske v pazduhah poganjkov prejšnjega leta in štejemo ličinke, prisesane na skorjo. Če najdemo na primer povprečno eno ličinko na rogovilico oz. pazduho vejice, je to podobno

število 2000 ujetih ličink na steklu in izgledi za bližajočo se pašo na smreki so nadvse obetavni. Pomembno je, da z določenega rastišča pregledamo vsaj 200 rogovilic, da bodo podatki čim bolj zanesljivi.

To je bil kratek opis dveh najpomembnejših povzročiteljev gozdnega medenja pri nas. Kdor se želi s problematiko gozdnega medenja še bolj seznaniti, naj seže po tuji literaturi, zlasti zelo obširni nemški. Poglavito znanje pa si bo pridobil z lastnim opazovanjem v gozdu.

ODLOČITEV IN PREVOZ NA GOZDNO PAŠO

PAVLE ZDEŠAR

Čebelarjenje je zahtevno kmetijsko delo. Zajemajo tradicijo rodov in skoraj celo posameznikovo življenje. Čebelarjenje je proces, ki v več fazah poteka prek celega leta. Od vseh del je odločilni ukrep prav odločitev za prevoz na pašo. Za tiste, ki čebel ne prevažajo, pa je najpomembnejša pravočasna priprava družin na glavno pašo. Vse, kar čebelar zna in kar je v minulih letih in v tem letu pripravil, je treba vključiti v proces neposrednega pridelovanja, kot imenujemo obdobje, ko so čebele na paši. Pomembni dejavniki tega procesa so: ČEBELAR – PAŠA – ČEBELE – PANJ in druga oprema. Spremljajoči dejavniki so še dovoljenja, razmere, prometne zveze... **Vse bolj postaja jasno, da so poglavitni problemi čebelarjenja paša, tržišče in rentabilnost.** Pri odločitvi za prevažanje v gozdove imajo pomembno mesto velik sortni donos, majhni stroški in ustrezna prodaja. Poglavitno za takšno odločitev je znanje o pašah, ravnanje po tržnih zahtevah, ekonomika, opremljenost in želja po uspehu. Motiv je lahko življenjski izziv – kruh, dopolnilno delo, aktivni oddih, tradicija... Če smo s tem razčistili, se na odločitev in prevoz pripravljamo celo leto. Ob koncu poletja in jeseni čebele pomladimo, jih pravilno prezimimo, razvijemo za pašo sposobne družine in že se prične sezona voženj. Pozimi se strokovno in tehnično pripravimo. Vzdržujemo vozila, pripravimo repromaterial, potrdila in dovoljenja. Zelo pomembno pa je, in to večina pozablja, da prek celega leta opazujemo gozdove in izpopolnjujemo svoje znanje o pašah. Vsak mesec in tudi pozimi nam gozd kaže pašno sliko. Stanje gozda in gozdne združbe ter dejavniki žive in nežive narave nam »povedo«, kako naj ravnamo.

Slovenija meri 2.025.400 hektarov, od tega je 56 odstotkov gozda in v gozdu je 60 odstotkov iglavcev. Prevladuje smreka, jelka nazadnje, bor in macesen pa sta manj razširjeni vrsti iglavcev. Drugo so mešani gozdovi listavcev. Za nas čebelarje so pomembni vsi sestoji, še posebej akacija, smreka, jelka, kostanj, lipa, javor, hrast – ter še vrsta drugih dreves, grmov in gozdnih rož. Zanima nas gozd kot celota, njegova lega, zračni tokovi, onesnaženost in seveda, kako pogosto med.

Ko spoznamo značilnosti posameznih gozdov »z očmi čebelarja«, iz leta v leto bogatimo svoje znanje. Tako delamo manj napak in se lahko bolj strokovno in svobodno odločamo za prevoz. Videl sem že mnoge izkušene mojstre čebelarjenja, kako so bili nervozni proti koncu akacijevе paše. Kam pa zdaj, so se spraševali. Odločitev je lahko več, a katera je tisto leto najboljša?

Dobremu poznavalcu gozdnega medenja da celoletno opazovanje gozdov dovolj podatkov za pravo odločitev. Začetnik pa naj bi prebral vsaj knjižnico F. Šivica »Gozdno medenje in proizvajalci mane« in se pri skupinskih ogledih učil od izkušenega mojstra. Svoje čebele pa naj postavi dovolj stran od njegovih!

Vsakič, ko smo pozimi v gozdu, lahko v nekaj minutah najdemo ličinke kaparjev ali jajčeca ušic. Šele ko spoznamo razvojne cikle in se jih naučimo primerjalno pravilno oceniti, smo na pravi poti do jasne pašne slike. Celo leto, od jeseni do začetka medenja, sestavljamo sliko posameznih obiskov in tako se izoblikuje napoved. Če imamo znanje, če smo nadarjeni opazovalci, vztrajni, natančni in celoviti, bo naša napoved pravilna in odločitev za prevoz bo utemeljena. S problemi čebeljih paš se je ukvarjalo

Na smrekovi paši v Gornjem Gradu – prevoznik čebelnjak gospoda Štreklja iz Ljubljane.

mного čebelarjev in raziskovalcev, tema pa še zdaleč ni dorečena. Čebelja paša je naravna danost in praviloma dostopna vsem čebelarjem. Pojavlja se, preprosto rečeno, kot ustaljen rezultat gibanja in mirovanja narave, občasno v nepravilnem ritmu in v velikanskih količinah. Samo od naše sposobnosti, opremljenosti, organiziranosti in medsebojnih odnosov je odvisno, kako bomo pašo izkoristili. Če nismo večji izkoriščanja paš, nimamo donosnega čebelarstva. Paša pa se v naravi preprosto porazgubi in koristi samo gozdni združbi. Zato bi bil dobrodošel učenik, ki bi temeljito obdelal določanje paše in prevoz nanje. Oglejmo si samo primera smreke in jelke.

SMREKA je naša najpogostejša drevesna vrsta in je razširjena skoraj po vsej Sloveniji. Njeno pravo domovanje in teren pa so alpsko gorato in hribovsko področje z dolgimi, ozkimi in zaprtimi dolinami. Zato čebelarji raziskujemo smrekove gozdove predvsem od Tolmina do Idrije in Škofje Loke, okoli Polzele ter nad avtocesto Celje–Maribor do Šentilja. Na tem velikem območju naše majhne domovine je brez dvoma dovolj prostora za vse naše čebele, če se prav razporedimo.

Južno od te črte smreka med slabše in redkeje, razen nekaj manjših leg na Dolenjskem in v Trnovskem gozdu. Na Notranjskem in Kočevskem smreka med približno vsakih enajst let, pa še to le za eno točenje. Večkrat pa maja in v začetku junija v teh krajih povzroča kratkotrajno medenje na jelki mali kapar. Med je rdečkast in mnogo čebelarjev to pašo zamenjuje za smrekovo. Po stoletnem povprečju med smreka precej pogostejše kot jelka, zato je v Sloveniji nedvomno najpomembnejša paša. Sloves ji neupravičeno jemlje trg, ta pa zaradi nevednosti največ povprahuje po cvetličnem medu.

Drugi razlogi so še: zanesljivejše zaporedje paš v južnejših predelih, cena hojevca in nepravilna tehnična pripravljenost na izkoriščanje paš

v strmih predelih. Državopolitične spremembe bodo spremenile tudi odnos do smrekove paše. Danes največ medu propade prav v smrekovih gozdovih, precej pa tudi na jelki in na območjih z lokalnim pojavljanjem listne mane.

Smreka je v tem stoletju zares izdatno medila kar 25-krat, v 34 letih dobro, v 14 letih nekaj. Nič ali skoraj nič pa v 15 letih. Podatki so za celo območje in do višine 800 m. Lokalno gledano, je slika nekaj drugačna. Tako je na primer v letu 1907 v Blejsko-bohinjskem kotu dobesedno polzelo od smrek. 1917 je bil podoben primer v hribih okoli D. Trebuše. Leta 1938, 1957 ali 1959 je dobro medila smreka po vsej naši domovini. Takih let je bilo kar nekaj in tista leta se je rada izkazala tudi jelka. Leta 1943 in 1949 je dobro medila smreka, prav tako tudi leta 1961, in to na višinah nad 900 m.

Medenje smreke delimo na dve časovni obdobji in dve višini ter na dve skupini povzročiteljev mane. Časovno določamo medenje na smreki od zadnjih dni aprila do Medarda, povzročča pa ga veliki kapar (velika lekanija), predvsem na močnih vejah vrhov redkeje rastočih in nižje ležečih zavetrnih sestojih, pa tudi na posameznih in mladih drevesih. Paša traja od 3–15 dni, in če preveč ne botrujejo ledeni možje, je kar izdatna. Celo sredi Ljubljanskega barja večkrat med. Med je prvovrsten in dolgo tekoč. To pašo pričakujejo predvsem čebelarji na stalnem mestu.

Po Medardu, lahko pa že prvi teden junija, povzroči medenje mali smrekov kapar (mala lekanija). To je najpomembnejše medenje na smreki. Na enem mestu lahko traja tudi več kot 15 dni, vendar se vsake tri dni, odvisno od temperature in osvetljenosti območja, pomakne za 100 m višje. Najbolje medijo zdravi gosti sestoji na zavetrnih vzpetinah. Zgodi se, da izvrstno med ena stran doline. Samo dva kilometra stran je donos pol manjši. Podobno se je

zgodilo tudi meni, ko sem postavil čebele na odlično mesto. Na 100 poganjkov je bilo kar 118 malih kaparjev v toplem zavetrnem sestoju. Zgodilo pa se je, da so se čebele usmerile v 750 m oddaljen sestoju na drugi strani doline. Tam je vzorec vseboval celo nekaj manj kaparjevih samic. Čebele so se kljub temu odločile za daljšo pot in na njej porabile precej donosa. Od tega primera dalje svojo odločitev za smekovo pašo preverjam tudi s čebelami.

Donos na paši, ki jo povzročijo mali kaparji, ni izjemen, je pa stalen in ga ne ustavi še tako močno deževje. Pogoj za to zanesljivost je samo toplo vreme. Moj pokojni mentor je ženo redno spraševal o jutranji temperaturi na Kredarici in zatrjeval, da za medenje smreke ne sme biti nižja od 5 stopinj Celzija. Tudi kaparjevih samic ni štel. Za odločitev mu je bilo dovolj, da je začel na precej znanem stojišču cveteti bezeg in da se ne obeta ohladitev. Zatrjeval je, da je to najpomembnejše za dobro bero. Nekateri izkušeni čebelarji na Gorenjskem in Štajerskem odlično poznajo svoj okoliš medenja smreke, zato bi lahko gornjim vrsticam še kaj dodali.

Leta 1987 je na celotnem alpskem območju v Sloveniji smreka medila dobro in zelo dolgo. V strmih legah, v katerih so čebele dosegale višje ležeče terene, so nekateri kar pozabili, da morajo čebele prepeljati na višje ležeča stojišča. Tudi pašo na jelki so zamudili, ker je začela mediti že v času, ko bi sicer morali čebele prepeljati na višinsko smreko ali kostanjevo bero.

Približno v drugem tednu medenja kaparja, se junija (lahko tudi že od začetka) na smreki lahko močno razvijejo uši iz družine cinara. V nižinah predvsem rdečerjava uš, ki lahko skokovito poveča donose. Pod smrekami je polito kot v jelovem gozdu. Na vseh višinah se pojavlja puhasta progasta uš (costata). Njena prisotnost in mešanost gozda z macesnom, na katerem je prav tako nekaj vrst uši istih lastnosti, nam glede na odstotek izkazuje verjetnost strjevanja medu v satju. Tretja vrsta uši na smreki, ki prav tako zelo dobro izloča mano, je velika črna lahnida in je pomembnejša v višjih legah. So leta, ko medenje na smreki povzročajo povečini uši in je kaparjev le za ohranjanje vrste (1991). Druga leta pretežno medijo kaparji (1987). Največkrat je paša kombinirana (1976). Kadar je razvoj ušic množičen, moramo proti koncu paše paziti, da se med v satju ne strdi. Prevažalci v tem primeru hitro odpeljemo. Kadar pa že ob odločitvi opazimo močan razvoj costate (glej prispevke g. Šivica) in bo medenje pretežno iz ušic, se moramo izogniti granitnim in gramoznim tlem. Izberemo stojišče na bolj kisli podlagi in brez macesnovih rastišč. Mnogi vedo to iz prakse, lahko

Prvi znak, da so povzročitelji gozdnega medenja dobro razviti, so mravlje, ki se vzpenjajo po drevju.

pa se ravnamo po podrašču. Znana so območja, na katerih se med v satju tradicionalno skoraj vsako leto trdi. Samo nekaj kilometrov za hribom, pri sosednjem čebelarju, tega problema skoraj ne poznajo (tak primer je znan celo pri jelki). Skrivnost tiči v kombinaciji zgoraj opisanega.

Smrekovec je vedno mešan med, ker je paša kombinirana z drugimi drevesi, podrastjo in planinskimi travniki. Najboljša dopolnitev so malina, javor, jesen ali medenje jesenove gnezdate uši, lipa, jelka in kostanj. Macesen dokaj redno dobro (po našem prepričanju nezaželeno) medi. Bolj redko, lahko pa zelo močno zamediti tudi bor. Vse to, v zadnjem času pa tudi zmanjšanje onesnaženosti, spodbuja našo odločitev za prevoz na smrekovo pašo. Mnogi smo panje postavili že v sneg, pa so bili kljub temu pozneje polni. Tudi čebele se stalno lepo razvijajo. Medardovih 40 nestanovitnih mrzlih dni in noči oz. vdorov hladnega zraka pa je že preprečilo marsikatero dobro smrekovo letino. Za višinsko smreko se vreme že bolj ustali, vendar se med nekoliko raje trdi v satju. Za odločitev je zelo pomembna tudi ocena gostote in razvoja mravljišč (rdeča gozdna mravlja). Da pa česa ne spregledamo, prebrskamo zapiske minulih let in se pogovorimo s prijateljem – domačim čebelarjem.

Začetek medenja pokažeta tehnica in let čebel. Topli, vlažni zrak ga pospešuje, dobrodošle so tudi blažje padavine. Suh veter in ohladitve medenje onemogočajo. V letih, ko medenje povečini povzročajo uši, se lahko po enem hudem neurju donos zmanjša za polovico. Če se neurja ponavljajo, je upov lahko hitro konec. In ne nazadnje, čebele postavljamo na toplo sončno mesto sredi izbranega gozda. Stojišče naj bo obvezno neposredno nad mrzlim slojem zraka, ki se zjutraj zadržuje v dolini. Tako čebele prvi teden v krogu enega kilometra najprej dosežejo nižje predele, v drugi polovici paše pa zgornje do višine 950 m. Nato pazljivo izberemo trenutek, kdaj bomo čebele prepeljali nad to višino. Paziti

pa moramo, da imamo urejena dovoljenja in da s čebelami ne oviramo domačih čebelarjev, moidočih ali živine.

Odločitev za prevoz na hojevo pašo je precej bolj zapletena in zato tudi težja.

JELKA zelo dobro medi povprečno na vsakih 11 let enkrat in takrat lahko celo poletje. Na zelo majhnih lokacijah dobro medi tudi dvakrat in krajši čas, lahko pa tudi sploh ne medi. Zgodi se, da jelka medi muhasto, to je v pasovih in časovno različno ... Včasih samo na višini okoli 800 m ali samo v toplih legah vznožja večjih gozdov (1989), lahko samo pol junija in julija (največkrat) ali pa začne mediti v začetku avgusta, sredi septembra, celo šele oktobra, ko smo čebele že zazimili. Leta 1987 je na Glažuti kljub nizkim temperaturam teklo od jelk cel deževen oktober in do snega. Lahko medi kisló (grenko) in čebele ne nabirajo ali nabirajo samo kakšen teden ali dva, nato prekinejo in potem zopet »primejo«. Lahko je celo sezono polito od izličene mane, prisotnih je veliko število ušic, pa vendar so panji na koncu bolj prazni kot polni (1990, Hrušica). Zgodilo se je, da so medile samo stare jelke v le kilometer širokem pasu. Za posamezna leta je značilno boljše medenje v toplejših legah, druga na bolj vlažnih in osojnih področjih ... Ušice so pogosto v dobrem tednu tudi množično poginile (1991, Notranjska).

Spadamo med redke čebelarske narode, ki najbolj poznajo skrivnosti medenja jelke. Veliko vzrokov za ta pojav je še neodkritih. Ko se je uveljavila pridelava sladkorja in so naši dedje lahko ustrezno zazimili čebele, je postala jelka izkoriščana paša. Prvi prevozi so bili v letih 1908, 1911 in 1917 z vpregami v podkriške vasi. Leta 1928 je bila moderna (že na tovornjakih in z železnico) množična selitev na Ig, v Logatec in Cerknico. Od tistih časov nam je jelka izziv, upanje, odrešitev in razočaranje. O medenju jelke je pri nas prvi začel pisati Koprivc, nato Petermel, prof. Rajič, dr. Rihar, inž. Šivic, Grajš ... kasneje pa še nekaj odličnih praktikov. Žnidaršič je v začetku stoletja ustanovil opazovalno službo medenja, ta pa pomeni dragocen vir podatkov. Žal se je to delo nekaj časa zanemarjalo. Delna vrzel je tudi pri prenosu znanja v znanstvenem vrhu. Naši mladi raziskovalci bodo v mnogočem vnovič orali ledino. Med čebelarji je veliko razlag o pojavih medenja na jelki. Še več pa na napak, posebej pri postavitvi čebel na osnovi starega gesla »če bo, bo za vse dovolj«. Na hojevi paši se to pojavlja od leta 1929 dalje, že prej pa na ajdovih pasiščih.

Jelka pri nas predstavlja že manj kot četrtno vseh iglavcev. Razmeroma hitro jo uničujejo gozdarji, divjad, gozd in kisel dež. Izvrstno medi

na Notranjskem, Kočevskem, na območju Krima, Snežnika in Javornikov, na Pohorju, v Trnovskem gozdu in na Dolenjskem. Tudi na Gorenjskem in v Savinjski dolini še točijo hojevec. Tam so najbolj veseli, če med smrekovo pašo zamedijo še jelka, da ni treba prevažati. So leta, ko jelka medi v vsej Srednji Evropi in pri nas skoraj v vseh gozdovih. Takemu letu lahko sledi samo medenje v predelih, v katerih je prejšnje leto ciklus izostal. To je značilno za Gorski Kotar, severno stran Pohorja ter nekatere predele na Dolenjskem. Zato ni dobro postaviti čebel v gozdove, ki so prejšnje leto odlično medili. Še posebej, če smo proti koncu medenja opazili veliko sovražnikov zelene hojeve ušice ali nenadno zgodnjeavgustovsko odmrtnje teh ušic. Preprosto rečeno, narava je ustvarila ravnotežje in bogatemu pojavu medenja se je uprlo tako drevo kot gozdna združba. Ob tem bodo znanstveniki imeli največ dela. Ali ni nekaj podobnega v zvezi med pojavom plodov in polhov, v izmenični rodnosti neoskrbovanih sadnih dreves itd.

Na jelki poznamo predvsem tri povzročitelje mane:

1. Mali kapar lahko že maja ali v prvi polovici junija povzroči kratkotrajno pašo.
2. Zelena hojeva ušica je najpomembnejši povzročitelj medenja.
3. Velika rjava hojeva uš se pojavlja v velikih kolonijah ob dobrih letinah (brstna uš je bolj škodljivca) in šele ob koncu julija in avgusta odlično izloča mano (1976).

Za dolgoročno napovedovanje oziroma pričakanje medenja jelke je do neke mere pomembno Wolfovo število. Iskanje zaporednosti oziroma napovedovanje samo po statistični metodi in verjetnosti pa nas zavede od iskanja vsako leto različnih, neposrednih vzrokov in kazalcev medenja. Zato za vsako posamezno leto sicer lahko upoštevamo dolgoročne napovedi, predvsem pa upoštevamo sestav pasne slike od prejšnje jeseni do začetka medenja. Daleč najbolj pomembno je upoštevati stopnjo razvoja povzročiteljev medenja na jelki in stanje dreves. Vreme in moč svetlobe sta pomembna bodisi kot spodbujevalna ali kot omejevalna dejavnika paše. Prav zato še toliko bolj velja pravilo, da je treba gozd obiskovati prek celega leta. Po začetku medenja septembra in kasneje jeseni lahko najbolj zanesljivo napovemo dobro hojevo letino naslednje leto. Torej je dolgoročna napoved sicer možna, a nič več kot to. Kadar začne mediti pozno jeseni, je dana možnost za nov ciklus razvoja zelene hojeve ušice. Ker je število sovražnikov manjše, bo zabeleženih zelo veliko jajčec, ta pa bodo kljub velikim zimskim izgubam prezimila v neprimerno večjem številu kot druga

leta. Ob ugodnih pomladnih razmerah bodo pramateri nadaljevale silovit razvoj populacije do poletja in še dlje. Če bo drevesni sok, ki ga črpajo ušice, pravega sestava, je paša tu. Torej »črpalke in prava surovina, sicer ne bo nič«.

Prvi ogled moramo opraviti do 15. marca! Aprila si gozd ogledam samo enkrat, maja pa večkrat, in sicer tako smrekove kot jelove gozdove. Rezultate si zapisujem za celovito pašno sliko. Bolj ko se bliža čas paše, bolj moram slediti dogajanju, povezanim s pašo.

Medenje se rado seli z enega konca gozda na drugi konec. To je pomembno tudi v letinah, »ko med vsak kol«. 1987 je bila praktično zadnja zares obilna hojeva letina. Medila je vsa logaška planota, pa tudi drugod je bilo medenje obilno. In vendar je julija najbolj medilo na območju Dolge doline, avgusta pa je najbolj medila v smeri Meniševskih senožeti. Medenje se je nadaljevalo tudi septembra. Tedaj je precej bolje medilo v Javornikih, največ pa so čebele nabrale v okolici Milanovega vrha. Kljub višji nadmorski višini je medilo še oktobra. Selitev medjenja na smreki pokažejo mravlje in smer čebel, na hoji pa predvsem primerjava donosov med posameznimi obdobji na različnih predelih istega gozda ali območja, lahko pa tudi natančno štetje svežih izločkov.

Odločen je torej izbor stojiša. V jelov gozd nikoli ne vozimo na upanje. Mnogo nam pri odločitvi pomagajo tudi lastni opazovalni panji, nameščeni na najbolj obetavnih položajih. Poiskati najboljše položaj in tam ostati sam so že kar »sanje«. Odločim se pri zadnjem ogledu. Zgodi se, da so tiste dni močne plohe. V tem primeru pazim, da šašov ne zmoči močno. Ob silovitem neurju izberem drugo stojišče, zlasti če ugotovim, da je poginil velik odstotek uš. Jelka kakšno leto po vsakem naliwu znova zamed. To se zgodi zato, ker se je uš prilagodila naši klimi. Nasprotno pa huda suša in neznosna vročina ne dajeta upanja za dober donos. Čebele nabirajo samo zjutraj in zvečer. V letih zgodnjih prevozov je bolje izbrati prostor v polsenci, proti jeseni pa je bolje, če panje postavimo na sončno mesto.

Kdaj prepeljemo na hojevo pašo je za marsikoga veliko vprašanje, mnenja in izkušnje pa se razlikujejo. Ksodar pašna napoved kaže, da bo obilno medilo, ali kadar tehničar že kaže donose, se odločimo za takojšen temeljit ogled in takojšen dovoz! Na vsak način jelka v dobrih letih med precej bolj kot vse druge paše v istem času pri nas. Drugi razlog in motiv sta cena in možnost za prodajo. Čisti hojevec je prvovrsten izvozni med. Zato rojev ne vozimo na kostanj, ampak pravilno ocenimo, kdaj bomo iz jelovega gozda odpeljali čebele na podmlajevanje. Ob dobrem

medenju bomo tako imeli precej več medu, zanj pa bomo tudi iztržili več kot tisti, ki bodo vozili najprej na kostanj. Tudi čebele bodo na koncu enako močne. V letih, ko jelka samo »veliko« obljublja, pa prepeljemo čebele na višinsko smreko, kostanj ali na kakšno drugo spodbujevalno pašo. S pašo na jelki pa tisto leto raje počakajmo.

Priznati je treba, da je jelka ob žepku najbolj problematična paša in za čebele težka. Običajno je pasišče prenasršeno, in če v takem primeru čebele paberkujejo dolgo v avgust, se bo svetilo skozi ulice. Rezultati takega ravnanja se bodo kazali še v višku naslednje sezone. Temu pogostemu pojavu se izognemo tako, da izberemo primerno stojišče in da čebele na njem pravilno razvrstimo, s pravočasnim in pravilnim točenjem medu in mladimi maticami. Poleti in jeseni pa moramo maticam v plodišču dovolj zgodaj v plodišču priskrbeti prostor za zaleganje. To dosežemo na že večkrat opisan način. Pri tem opraviu in posebej na hojevi paši so se zelo dobro obnesle različice AŽ panjev, v katerih lahko povečujemo prostor v plodišču, še posebno nazaj (zaklade Francič-Debelak, Ličenov 3-etažni ter Grajčeva, Riharjeva in nekatere druge različice AŽ panjev). Najbolj je usmerjena Grajševa različica, saj poleg horizontalne tehnologije nabitke še bolj usmerja v medišče. Vsi ti panji so bolj ali manj zamudni za opravljanje, zato zahtevajo večšega čebelarja, v njih pa lahko razvijemo močne družine tudi na tovrnjakih in maso čebel obdržimo pozno v poletje. To pa je eden pomembnih pogojev za odločitev za prevoz na hojevo pašo.

Ne glede na vse povedano, lahko paša na jelki tudi v najboljših letih nenadoma odpove. Za to je dovolj dokazov, šolski primer pa je iz leta 1928, o katerem na naših sestankih krožijo prave legende. To leto je jelka začela močno mediti že 14. julija. Medila je samo 6 tednov, vendar so bili donosi rekordni. Kaj pomeni opazovalna služba, je takrat dokazal znani čebelar Arko, ki je o medenju jelke nemudoma obvestil čebelarje. Tedaj so čebelarji od blizu in daleč v nekaj nočeh pripeljali na tisoče panjev. Ko je jelka v začetku avgusta popolnoma prenehala mediti, je bil rezultat jase. Še najbolj tistim, ki so najprej peljali na zanesljivo kostanjevo pašo, potem pa štiri dni čakali, da so čebele mano sploh prijale.

Ko pripeljemo na pasišče, uredimo napajalnik, na nekaterih območjih pa tudi potrebno zaščito pred medvedom. Če smo čebele pripeljali s kostanjeve ali lipove paše, jim še pred svitlom nalijemo raztopino, ki smo ji iz stare zaloge dodali hojev med ali ekstrakt jelkinega olja. Pomagamo si lahko tudi s sesekljanimi in prevretilimi poganjki. Najboljši rezultat dosežemo, če pri

tem izrabimo še nalet čebel. To storimo samo, če v bližini ni tujih čebel. Ko pripeljemo na stojišče, odmaknemo opazovalni panj za nekaj 10 metrov in ga odprtega obrnemo v nasprotno smer. Če je čebelarstvo večje, pa tako umaknemo najmanj teden dni prej pripeljane rezervne panje. Točno na isto mesto postavimo pridobitne družine. Donos je občuten že prvi dan, poleg tega pa se dodatno okrepijo še pašne čebele. To seveda pomeni precej kilogramov medu. Odmaknjenim družinam dodamo v pitalnik vodo, tako da jih pozno popoldne že lahko odpeljemo, najboljše v domačo oskrbo ali na cvetlično pašo.

Ob koncu naj vam še izdam, da sem že večkrat precej pozno prepeljal svoje čebele na

podmlajevanje in prezimovanje. Leta 1987 šele 4. oktobra, in to s polno zalogo hojevca. V mediteranskem pasu so čebele brez težav prezimile. Ob vsaki odločitvi za prevoz na hojevo pašo se ravnam po izročilu, da se na jelko vozi, kadar zares medi, vendar tedaj takoj, in da se čebelarstvo leto začne 1. avgusta. Hkrati s tem ali nekaj pozneje se tudi narava začne pripravljati na morebitno medenje jelke v prihodnji sezoni.

Vse, kar sem povedal, temelji na mojih izkušnjah. Kot večina prevažalcev, sem si jih tudi jaz nabral ob uspehih in razočaranjih. Vesel bom, če bom komu olajšal odločitve za prevoz na gozdno pašo, saj je prav ta naša največja možnost, kljub temu da o njej pa vsi še premalo vemo.

MOJE IZKUŠNJE PRI PREVOZIH ČEBEL NA HOJEVO PAŠO

MARKO DEBEVEC

K pisanju tega članka sta me spodbudila zlasti nevednost in površnost čebelarjev v zvezi s prevozom čebel na hojevo pašo.

Kot je znano, je povzročitelj pravega in dolgotrajnega hojevega medenja zelena hojeva uš. Vsak malo večji čebelar bi moral pred prevozom čebel v gozd to zeleno hojevo uš tudi poiskati. Določiti bi moral prostor, kjer so se te uši najmočnejše razvile, in poiskati tri do štiri generacije različno starih uši. Te so lahko velike od 0,5 do 5 mm, tako da jih na beli podlagi zelo dobro vidimo. Za belo podlago ponavadi uporabimo belo blago ali pa streho oz. pokrov blaga avtomobila. Odlomimo nekaj hojevih vej, pod katerimi je gozdna podrast že pokapana od uši. V eni roki držimo hojevo vejo, z drugo roko pa močno udarimo po njej. Na beli podlagi nato opazujemo, ali so uši odpadle, določimo njihovo število in velikost različnih starosti. Zelo pomembno je poiskati več generacij uši, saj po njih lahko sklepamo o dolgotrajnosti medenja. Če je pokapanost na podrasti skoraj neznačajna in je majhno število uši, majhen pa je tudi generacijski razpon, se prevoz čebel v gozd skoraj gotovo ne splača.

Toda tudi veliko število uši, močna pokapanost podrasti ali veliko generacij uši še ne pomeni stoddstotnega dobrega medenja hoje. Tak primer se je zgodil lani v Ravniku in Hrušici pri Logatcu, ko so bili vsi pogoji za razvoj uši idealni, klimatski pa so se

nenadoma tako poslabšali, da je propadlo več generacij naenkrat. To se je zgodilo zaradi močne in suhe vročine prek 30 °C. Poleg navedenih pogojev mora biti za medenje v gozdu tudi prava količina nasičene vlage na podrasti. Pomembne so tudi nočne temperature, saj ne smejo pasti pod 10 °C. Idealno pa je, če je le-ta 13–16 °C in relativna vlaga 100-odstotna vsaj do 11. ali 13. ure. Huda suha vročina z močnim južnim vetrom zelo slabo vpliva na medenje in razvoj uši.

Veliko napako delajo tudi čebelarji, ker se takoj odločajo za prevoze čebel, ko slišijo za dobre donose na neki opazovalni postaji. Pred prevozom čebel se mora čebelar prepričati, kaj prav tedaj medi. V gozdu lahko en opazovalni panj iz podrasti nabere tudi do 3 kg medu. Ko bomo na pašo pripeljali več sto panjev, pa se bo donos zmanjšal na nekaj deset kilogramov. Prav to se je zgodilo pred dvema letoma v Ravniku, ko je opazovalna tehnica 15. – 20. septembra pokazala 2–3 kg donosa. Čebelarji so pripeljali več kot tisoč panjev čebel. Kljub temu da je bilo tedaj pod hojo dobro pokapano, pa ta ni medila. Opazil namreč nisem niti ene same čebele na hoji, ampak so nabirale na podrasti, ki je res dobro medila za določeno število panjev. Vsi čebelarji, ki so se odločili za prevoz, so naredili tri velike napake: niso se prepričali o izvoru medenja; 15. septembra čebele v